

Sluchové vnímání

1. Naslouchání
2. Rozlišování figury a pozadí
3. Sluchová analýza - sluchový rozklad slova na hlásky (slabiky)
4. Sluchová syntéza - sluchový sklad hlásek (slabik) do slov
5. sluchové rozlišování (sluchová diferenciacie, fonematický sluch) - délka, měkčení, záměna
6. sluchová paměť (krátkodobá, dlouhodobá)
7. Vnímání rytmu

Výklad hesla

Sluch je jedním z prostředků komunikace, významnou měrou ovlivňuje rozvoj řeči a tím i abstraktní myšlení (vyloučit sluchové vady).

Sluchové vnímání se vyvíjí již v prenatálním životě. Od pátého měsíce plod vnímá zvukové podněty z vnějšího i vnitřního prostředí modifikované amniovou tekutinou. Od šestého měsíce reaguje diferencovaným pohybem na různé zvuky (hlasy známých osob, hudbu). Po narození reaguje dítě na zvukový podnět nediferencovanou pohybovou reakcí. Později se liší reakce na zvukové podněty příjemné a nepříjemné. Od třetího týdne vyvíjí aktivitu směřující k lepšímu vnímání hlasu. Vývoj sluchového vnímání směřuje ke stále větší ostrosti a diferenciaci. Je předpokladem nejprve globálního vnímání řeči, později rozlišování jejích elementů, tj. slov, slabik a hlásek.

Současný životní styl není příznivý pro rozvíjení této funkce. Děti jsou obklopeny množstvím zvuků, které dosahují v některých rodinách značné intenzity. Přirozenou obranou organismu dítěte je potom "zavírání uší". Dítě se odnaučuje slyšet. Tím trpí nejen vývoj rozlišování jemnějších zvuků, ale i schopnost naslouchat podnětům z okolí, především pak lidské řeči. (Zelinková, 2003)

Sluchové vnímání (řeč, čtení, psaní) - vývojové škály sluchového vnímání:

Naslouchání

Schopnost naslouchat úzce souvisí s vývojem řeči, koncentrací pozornosti i odlišením figury a pozadí. Před nástupem do školy je důležité, aby dítě dokázalo pozorně vyslechnout pohádku, příběh, vyprávění. Rozvoj této schopnosti je významně ovlivněn rodinou, jejím přístupem. Školní práce je však dovedností naslouchat významně ovlivněna. Dítě potřebuje umět naslouchat výkladu učitele, porozumět mu, velká část informací přichází k dítěti právě sluchovou cestou.

Oslabená schopnost naslouchat se může u dítěte předškolního i školního věku projevat:

- nezájmem o čtené pohádky a příběhy,

- nezájmem o vyprávění,
- potížemi naslouchat instrukcím, pokynům,
- potížemi naslouchat výkladu,
- potížemi v komunikaci-neschopností vyslechnout druhého.

Figura a pozadí

Jedná se o zaměření pozornosti a vyčlenění zvuků z pozadí. Některé námi vybrané zvuky z okolí vnímáme přednostně, ostatní se pro nás stávají nepodstatné, vytěsňujeme je. Například při vedení rozhovoru se soustředíme na hlas druhé osoby a přestáváme vnímat hluk aut z ulice. Hlas druhého člověka je pro nás figurou, hluk aut pozadím.

Děti, které mají tuto schopnost oslabenou, nedokážou vyčlenit požadovaný zvuk a věnovat mu pozornost. Bývají potom označovány za nesoustředěné, neposlouchající. Nezachytí požadované informace ze svého okolí, mohou však vnímat hodně podnětů, které jsou v danou dobu pro ně nepodstatné.

Projevy oslabení:

- obtížemi při soustředění na mluvené slovo,
- snadnou vyrušitelností jakýmkoliv dalšími zvukovými podněty,
- obtížemi v zachycení instrukcí a pokynů ze strany dospělých.

Sluchové rozlišování (diferenciace)

Sluchové rozlišování je důležité pro vývoj řeči, výslovnosti, ve škole potom pro psaní a čtení. Pro správnou výslovnost musí dítě odlišit jednotlivé hlásky - sykavky, měkké a tvrdé souhlásky, znělé a neznělé souhlásky, krátké a dlouhé samohlásky. Rozlišení slabik di-ti-ni, dy-ty-ny podstatně ovlivňuje uplatnění gramatických pravidel, dosazení správného tvaru u vzorů podstatných a přídavných jmen. Rozlišování krátkých a dlouhých samohlásek úzce souvisí s vnímáním rytmu.

Projevy oslabení:

- v písemném projevu chybami v měkčení,
- v písemném projevu chybami v délkách,
- v písemném projevu záměnami znělých a neznělých souhlásek,
- v písemném projevu záměnami sykavek,
- ve čtení záměnami v měkčení,
- v nesprávné výslovnosti.

Sluchová paměť

Dítě musí včas zachytit a zapamatovat si instrukce a pokyny ke své práci, pamatovat si pořadí úkonů, které má vykonat, výklad učitele.

Projevy oslabení:

- obtížemi při učení se básniček, textů z paměti,
- neschopností vyslechnout a zapamatovat si pohádku, příběh, výklad bez zrakového doprovodu, následně pak obtížemi s vyprávěním tohoto příběhu, učební látky,
- potížemi zachytit a zapamatovat si instrukce, slyšená slova, věty,
- oslabení sluchové paměti se promítá do písemného projevu, například diktovaného textu (diktáty, pětiminutovky v matematice, diktované zápisy apod.), kdy dítě bez zrakové opory chybuje, vynechává části informací.

Sluchová analýza a syntéza

Pokud chceme napsat text, musíme rozlišit hranice slov, vyčlenit jednotlivá slova z vět. Poté si uvědomit jednotlivé slabiky a posléze jednotlivé hlásky, z kterých se slovo skládá (analýza). Při čtení potřebujeme z hlásek složit slabiku, ze slabik slova (syntéza). Jestliže dítě obtížně skládá písmena do slabik, s obtížemi slabikuje, souhláskové shluky hláskuje, čtení je pomalé a namáhavé, obtížně pak vnímá obsah čteného. Obdobně je tomu u psaní. Při neuvědomění si jednotlivých hlásek ve slově může slovo být napsáno zkomoleně, může mít vynechaná písmena, objevuje se i další chybovost.

Projevy oslabení:

- potížemi ve čtení - obtížným spojováním písmen do slabik, slabik do slov, vytvářením náhradních technik čtení - předčítání, tichý sklad, čímž dítě často čte části slov dvakrát i vícekrát za sebou, domýšlením slov, nepřesným čtením, sníženou rychlostí čtení. Tyto potíže odčerpají hodně pozornosti a sil dítěte, takže obtížně vnímá obsah čteného. Vynaložené úsilí a zvýšená námaha nejsou úměrné výkonu.
- potížemi v psaní - obtížným rozlišením hranic slov v písmu, zkomolením slov, vynechávkami slabik a písmen, záměnami písmen, inverzemi v jejich pořadí, vlivem na zvýšený počet gramatických chyb.

Vnímání rytmu

Dobré vnímání rytmu má vliv na mnoho každodenních i školních dovedností. Kromě hudební výchovy může zasahovat i další oblasti - v matematice může pozitivně ovlivnit chápání číselných řad, násobků, podporuje sluchovou paměť, ovlivňuje čtení i psaní. Významný dopad má na rozlišování krátkých a dlouhých samohlásek.

Projevy oslabení:

- obtížným učením se básniček, říkanek,
- obtížným zvládnutím rozpočítadel, potížemi v rytmičtosti,
- oslabení jazykového citu
- potížemi roztleskat či jinak vyčlenit slabiky ve slově

Literatura:

- BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V.: *Diagnostika dítěte předškolního věku*. Computer press, Brno 2008.
- BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V.: *Školní zralost*. Computer press, Brno 2010.
- JUCOVIČOVÁ, D., ŽÁČKOVÁ, H.: *Smyslové vnímání*. Nakladatelství D+H, Praha 2003.
- POKORNÁ, V.: *Cvičení pro děti se specifickými poruchami učení*. Portál, Praha 2007.
- MICHALOVÁ, Z. a kol.: *Speciálně pedagogická čítanka*. PedfUK, Praha 2003.
- JUCOVIČOVÁ, D., ŽÁČKOVÁ, H.: *Děti s odkladem školní docházky a jejich úspěšný start ve škole*. Nakladatelství D+H, Praha 2007.

(Zpracovala Mgr. Jaromíra Brichtová, logopedka SPC při MŠ, ZŠ a SŠ pro sluchově postižené, Riegrova 1, Č. Budějovice)